כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסוד שיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת ויגש ■ ד' טבת תשפ"ו ■ 24.12.2025 ■ גליון מס' 871

"ויגש אליו יהודה" - במילים אלו בא לידי ביטוי השיא של סיפור יוסף ואחיו.

ברגע זה מתגלה מנהיגותו של יהודה במלוא עוצמתה. יהודה פונה אל יוסף , מתאר לו את השתלשלות הסיפור המשפחתי, ומתחנן ואומר שהוא באופן אישי שם עצמו ערב לבנימין ואף מוכן לשבת תחתיו כעבד לשליט הכל יכו ל,ליוסף :"כי עבדך ערב את הנער מעם אבי.. ועתה ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדוני". בנקודה הזאת יוסף נשבר ומתגלה אל אחיו ומנסה להרגיעם. כאן מגיע הסוף הטוב של הסיפור: איחוי הקרע המשפחתי העמוק.

במבט-על על הסיפור מראשיתו, מדובר בסיפור מורכב של סכסוך וקנאה בין אחים. לסיפור יש משמעויות משפחתיות למשפחת יעקב כמשפחה פרטית, וגם משמעויות לאומיות הנוגעות לבני ישראל, צאצאי השבטים, ולהנהגתם.

הסיפור החל בפרשת וישב, שם האחים לא נמנעו מלהשליך את יוסף לבור ולא להמיתו, כהצעתו ה"מרוככת" של ראובן, ובהמשך הסכימו לרעיון של יהודה למכור אותו. הפסוק המהדהד שיא של ניכור ואדישות הוא הפסוק בפרשת וישב המתאר שהאחים התיישבו לאכול לחם לאחר פגיעתם ביוסף.

מייד לאחר סיפור המכירה, זונח הכתוב את סיפור יוסף ואחיו ועובר לסיפור יהודה ותמר, סיפור שנראה לא קשור לרצף הסיפורים על האחים. לכאורה סיפור לא קשור, אך בהתבוננות שניה- ועוד איך קשור: בסיפור זה מתחילה תפנית בהתנהלותו של יהודה. המדרשים שמים לב לדמיון במילות הפסוקים בין החלק המתאר את הפגיעה ביוסף והבאת כותנתו לאביו לבין מה שקורה ליהודה בסיפור עם תמר. המדרשים מציירים תמונה ברורה של ענישת יהודה במידה כנגד מידה. יהודה מאבד שני בנים שמתו בחטאם וחושש גם לבנו השלישי. הוא מבין את עומק הכאב של אביו, ובסוף הסיפור המסובך עם תמר- הוא מצליח לומר שתי מילים דרמטיות: "צדקה ממני". ברגע שלקח אחריות- חל מפנה קריטי בעלילה, מפנה המשליך גם על המשך הסיפור ומגיע לשיאו בפרשה שנקרא השבת.

ראיה לכך שמעשה יהודה ותמר הוא תחילתו של תיקון ניתן לראות בלידתם של התאומים שנולדו לתמר, זרח ופרץ. למרות שהיו להם את כל הסיבות לריב ולקנא- כי האחד "עקף" את חברו- לא שמענו על קנאה או בעיה .

באופן כללי, ספר בראשית כולו עוסק בסיפורי משפחות המכוננות את העם היהודי. לא פעם הסיפורים כוללים מערכות יחסים מורכבות ואף ניתן לזהות התפתחות במהלך הספר. העיסוק הרב בסיפורים אלו מספר את הסיפור שלנו כעם, סיפור שבו במוקד עומדת המשפחה והיא הבסיס למבנים הרחבים יותר של שבט (קהילה) ועם. זאת ועוד, יחסי האחים לאורך הספר מתגלים כמורכבים, החל מקין ההורג את הבל, דרך בני אברהם ויצחק וכלה ביוסף ואחיו. האיחוי המגיע לקראת סוף הספר מהווה תיקון, אך קשה להניח שהאיחוי לא הותיר משקעים. שיאו של התיקון נמצא בספר שמות ביחס של האחים אהרון ומשה. כאשר משה התמנה לשליח ה' במצרים מובטח למשה שאהרון יראה זאת "ושמח בליבו". אהרון, חרף גילו המבוגר ומעמדו, שמח בתפקיד שקיבל משה. לא רק מן השפה ולחוץ, אלא גם בליבו.

(הרבנית ד"ר ל. ויזל)

כל מאמץ בענייני תורה ומצוות, אף שהוא חובה בפני עצמו, מרחיב את הצינורות לקבלת ברכות ה' לכל אחד ואחד מבני המשפחה.
הרבי מלובביץ'.

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

בעקבי רלב"ג
זיקת נפש לגוף בכלל, והשפעת מצב נפשי על בריאות גופנית בפרט, לטב...
המשך בעמ' 2

התנכרות יוסף לאחיו
הרמב"ן בפירושו לתורה (בראשית מב ט) שואל: "יש לתמוה, אחר שעמד...
המשך בעמ' 2

שאלות אקטואליות
בין אדם לחברו
מדוע אין מברכים
על מצוות שבין אדם לחברו
המשך בעמ' 3

ויאמר ישראל דב
נחלת שני העולמות
לאחר שיוסף מתוודע לאחים ומבקש מהם להביא איתם את יעקב אביהם...
המשך בעמ' 4

סיפור לשבת
"ונפשו קשורה בנפשו"
לפני כיובל שנים היה בחור בישיבת פוניבז' שלא מצא את סיפוקו בלימוד...
המשך בעמ' 5

שביבים

- "ואל יחר אפך"
- "ועתה אל תעצבו"
- "עוד יוסף חי"
- "ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי"
- "ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך"

המשך בעמ' 6

בעקבי רלב"ג

/ הרב פרופ' נריה גוטל

זיקת נפש לגוף בכלל, והשפעת מצב נפשי על בריאות גופנית בפרט, לטב ולמוטב, אינן תגליות של העת החדשה, וכבר הקדמונים היו מודעים לכך. לא זו אף זו - פעמים שהם עשו בידע זה שימוש פרשני, ודוגמה נאה לכך בביאור רלב"ג למקרא שבפרשתנו.

הכתוב (בראשית מו, כט-ל) מתאר את המיפגש המרגש של יוסף ויעקב: "ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה, וירא אליו, ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד. ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי". היעדר ההדדיות שבין יעקב ובין יוסף, בולט וניכר. חז"ל ופרשנים נתנו דעתם לכך שהכתוב מדגיש שיוסף נופל על צוואר יעקב ובוכה, וכנראה בכי מרובה - "ויבך על צואריו עוד", בעוד שביחס ליעקב הדבר לא מצויין כלל ועיקר. ועוד, לא ברור מה ראה יעקב לומר ליוסף, בדיוק באותה שעה: "אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי" - האומנם קיימת זיקה בין הבכי החד-סיטרי מחד גיסא ובין "אמותה הפעם" מאידך גיסא?

רלב"ג - שלצד היותו פרשן מקראי היה גם רופא - כרך את שני הפסוקים זה בזה, ערך דיאגנוזה קלינית לסיטואציה, ולפיה פירש את המקראות באר היטב:

> "ויבך על צואריו עוד - רוצה לומר: יותר מהנהוג. או יהיה הרצון בזה - והוא היותר נכון - שעוד היה בוכה על צואריו כשאמר ישראל אל יוסף 'אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך וגו'"; והרצון בזה, כי מרוב השמחה ימות האדם בקלות, וכל שכן הזקן, ולזה אמר אליו יעקב שהוא ירא שימות בעת ההיא מרוב השמחה אחרי ראותו את פניו כי עודנו חי. ואמר זה כדי שיסור יוסף ממנו, ולא יבכה לפניו, כדי שלא יתפעל לבו מזה, וַיָּפֻנה יעקב לבו לדברים אחרים כדי שלא ימות. ולזה לא זכר בכיית יעקב על צואריו יוסף, כי יעקב מנע עצמו מזה כדי שלא ימות מרוב היפעלות השמחה. ולזה תמצא שדיבר אחר זה יוסף עם אחיו ועם כל בית אביו, ולא היה שם יעקב, כי כבר רצה יעקב שיסור ממנו יוסף אז, כדי שלא ימות מרוב ההיפעלות".

יעקב, שלא היה צעיר לימים, [ואולי היה אחרי אירוע לבבי - ראו רמב"ן בראשית מה, כו], והיה מודע היטב להשפעת קורות-חייו הסבוכים על מצבו (בראשית מז, ח-ט), חשש מאוד שמא התרגשות-יתר תסכן אותו. בכל כוחו הוא בלם אפוא את עצמו מהתפרצות רגשית. בכך נחשף ניגוד של ממש בינו ובין יוסף, שלא רק בכה אלא בכה מאוד - "עוד". בשל כך ביקש יעקב מיוסף שיתרחק, "שיסור יוסף ממנו, ולא יבכה לפניו", וכך יאפשר לו להסיח דעתו "לדברים אחרים", ולא יגרור אותו להעצמה רגשית מסוכנת.

אגב כך פותר רלב"ג קושי נוסף, שבפסוק הסמוך לכך (שם שם, לא): "ויאמר יוסף אל אחיו ואל בית אביו, אעלה ואגידה לפרעה ואמרה אליו אחי ובית אבי אשר בארץ כנען באו אלי" - וכי להיכן נעלם אב-המשפחה, יעקב עצמו! אלא שהם הם הדברים: "לא היה שם יעקב, כי כבר רצה יעקב שיסור ממנו יוסף אז, כדי שלא ימות מרוב ההיפעלות". ללמדך, כי ככל שיעקב התאווה וחפץ והשתוקק מאוד לדעת שיוסף חי, לפגוש אותו ולהתאחד אתו ועם משפחתו, ומן הסתם לחבקו ולנשקו, ועדיין השליט יעקב מוח על לב, ונהג מתינות מופלגת.

ומכאן התועלת לדורות:

> "התועלת השלישי... הוא שראוי לַשָּׁלֵם להתרחק כחזקת היד מההיפעלויות הנפשיות אשר יזיקוהו. ולזה תמצא כי מפני ששיער יעקב שכבר יתפעל יותר מהראוי מהשמחה, אם יעמוד עוד יוסף לפניו ויבכה על צואריו, השתדל שייפרד ממנו, עם חוזק התשוקה שהיתה לו לראותו".

התנכרות יוסף לאחיו

/ הרב יעקב הלוי פילבר

הרמב"ן בפירושו לתורה **(בראשית מב ט)** שואל: "יש לתמוה, אחר שעמד יוסף במצרים ימים רבים והיה פקיד ונגיד בבית שר גדול במצרים, איך לא שלח כתב אחד לאביו להודיעו ולנחמו, כי מצרים קרוב לחברון בששה ימים, ואילו היה מהלך שנה [גם אז] היה ראוי להודיעו לכבוד אביו, ויקר פדיון נפשו ויפדנו ברוב ממון". ועל שאלת הרמב"ן מוסיף **אברבנאל**: "למה התנכר יוסף לאחיו ודיבר אתם קשות, והלא היה זה לו עוון פלילי בהיותו נוקם ונוטר כנחש . . . כל שכן אביו הזקן, שבע רוגז ומלא דאגות, איך לא חמל עליו והרבה צער על צערו במאסר שמעון". אבל כשאנו מתבוננים בהתנהגותו של יוסף אנו רואים שהוא פועל לא ממניעי נקמנות, שעל הכתוב: "ויאסור לעיניהם את שמעון" אמרו במדרש: "לעיניהם אסרו - כיון שיצאו להם, הוציאו והיה מאכילו ומשקהו ומרחיצו וסכו" **(ב"ר צא)**. מכאן שכל מעשיו של יוסף היו רק כלפי חוץ, היה לו מניע פנימי שאליו חתר יוסף - מה רצה יוסף להשיג בהתנכרותו לאחיו?

אחת התשובות להתנהגותו של יוסף היא רצונו **שהחלומות יתקיימו**, אבל על כך שואלים בצדק האם רצון זה שווה לסבל הממושך של אביו, ומי התיר לו לחטוא כנגד אביו? על כך משיב **הנצי"ב** בפירושו 'העמק דבר': "והודיע הכתוב שלא מחמת נקימה ח"ו התהלך עמם בעיקשות כזה, אלא משום שנזכר החלומות שהוא כעין נבואה, שהרי החלום הראשון כבר נתקיים, וא"כ עליו לראות שיקוים גם השני, ואם לא יעשה כן יהיה כמו **כובש את נבואתו**, ע"כ ביקש סיבה שיגיע לזה". וכך מסביר זאת **הגר"א** (באדרת אליהו): "ולכך הקדימה התורה: 'ויזכור יוסף את החלומות' - להודיע שכל מה שעשה לא עשה אלא מרוב צדקתו, ויקוימו החלומות, שלא להכחיש רצון וגזירת עליון, וזהו כלל התורה".

תשובה נוספת להתנהגותו של יוסף היא רצונו לאפשר לאחיו **לשוב בתשובה שלימה** על חטא מכירתו. הוא הבחין באחיו בבואם למצרים תחילתה של חרטה, כמו שמבואר במדרש **(תנחומא ישן, מקץ יז)**: "אמר להם יוסף לאחיו: תדעו שאתם מרגלים, למה הייתם הולכים ומחזרים בכל המדינה? אמרו לו: אח לנו ומכרנוהו לעבד, ומשעה שמכרנוהו אבינו יושב ומתאבל עליו, וירדנו וכסף בידינו, לומר בכל מקום שאנו מוצאים אותו אנו פודים אותו. . . אמר להם: ואם אינו מבקש למוכרו? אמרו לו: אפילו אנו נשרפים עליו אין אנו זזים עד שנפדה אותו". ולכאורה כיון שראה יוסף שהם מתחרטים על מעשה המכירה מדוע לא התוודע אליהם יוסף אז מיד, מהי הסיבה להמשך התנכרותו להם? יוסף ראה בחרטתם תשובה חלקית בלבד, והוא בקש להביאם לידי תשובה גמורה, כמו שהגדירה **הרמב"ם**: "איזו היא תשובה גמורה? זה שבא לידו דבר שעבר בו, ואפשר בידו לעשותו, ופירש ולא עשה מפני התשובה, לא מיראה ולא מכשלון כח" **(הל' תשובה פ"ב ה"א)**. לכן אילץ אותם יוסף להביא את בנימין, ולהעמידם עם בנימין באותו מצב שעמדו בשעת מכירתו, ולבחון אותם האם שוב יפקירו את אחיהם ויסכימו שימכר לעבד. וכך אמרו **במדרש** על הכתוב: "למה שילמתם רעה תחת טובה" - "למה ציוה יוסף כן (לצער את אחיו בגביע זה?) בקש לבחון ולידע באחיו אם ימשכו אהבה לבנימין אחיו ואם ימסרו נפשם עליו אם לא". יתכן שבשביל התקיימות החלומות בלבד לא היה יוסף משהה את אביו ואת אחיו בצער, אבל השילוב של קיום החלומות עם הרצון להביא את האחים לתשובה שלימה, הם הכריעו את הכף להתנהגותו של יוסף. ■

שאלות אקטואליות בין אדם לחברו

/ **הרב אביחי קצין**, ראש בית המדרש ראשית ורב קהילות משכן מיכאל ועלומים ברעננה

מדוע אין מברכים על מצוות שבין אדם לחברו

הרמב"ם (הלכות ברכות יא,ב) כתב:

"וכל מצות עשה **שבין אדם למקום** בין מצוה שאינה חובה בין מצוה שהיא חובה **מברך עליה קודם לעשייתה**."

למדנו מדבריו שברכת המצוות נוהגת דווקא במצוות שבין אדם למקום ולא במצוות בין אדם לחברו כפי שדייק הכסף משנה במקום:

"**ודקדק** רבינו לכתוב שבין אדם למקום לומר **דבמצות שבין אדם לחבירו** כגון עשיית צדקה וכדומה **אין מברכין עליהן**":

אולם לא כתב הרמב"ם מה הטעם לכך שאין מברכים על מצוות שבין אדם לחברו?

הרשב"א (שו"ת הרשב"א א,יח) הסביר באופן הבא:

אין מברכין על מצוה שאינה תלויה כולה ביד העושה. מפני **שאפשר שלא יתרצה בה חברו ונמצא מעשה מתבטל**. כגון **מתנות עניים והלואת הדלים ונתינת צדקה והענקה** וכיוצא בהם. וכן על דבר שהוא מסור לבית דין כגון עשיית הדינין שמא לא יקבלו בעלי דין את דעתו.

בפשטות נראה שמכיוון שקיום מצוות שבין אדם לחברו תלוי באדם נוסף. אם כך, קיים חשש שהאדם השני יחזור בו ובמקרה כזה יתברר למפרע שברכתו ברכה לבטלה.

וכך כתב הרב צבי פסח פרנק (שו"ת הר צבי, מילי דברכות סימן ב' ס"ק א-ד)

"פשטות לשונו יורה דמה"ט אין מברכין על מצות צדקה היינו משום חשש ברכה לבטלה, דשמא לא ירצה העני לקבל ממנו **ונמצא מצותו בטלה**..."

אולם הוא מוסיף גם הסבר נוסף:

"דמכיון שיש **ביד העני לעקור המצוה** לגמרי ואם אמור יאמר העני לא בעינא ליתא לעשה כלל, **מצוה שכזו** שהיא **יכולה להתבטל** ברצונו של **המקבל מצוה קלושה היא שאין מברכין עליה**".

לפי הסבר זה, אין מדובר בכך שאם בפועל העני יחזור בו תתברר הברכה כברכה לבטלה. אלא מראש כיוון שקיימת אפשרות שיקרה מקרה כזה, המצווה קלושה היא ואין מברכים עליה.

בעל ה"אור זרוע" (חלק א - הלכות ברכת המוציא סימן קמ) הביא טעם אחר:

זה הכלל שאני אומר בברכות: **כל מצוה שיש עתים למצותה**, כגון- ציצית,, תפלין, סוכה, מזוזה, מילה, ק"ש, פדיון הבן, ברכת הזבח, ברכת פסח, אכילת מצה ומרור, ברכת נישואין, ברכת דם בתולים, ברכת התורה. כדאמר במנחות (ובברכות) דכיון שקרא ק"ש שחרית וערבית קיים לא ימוש וגו'. מגילה והלל, נר חנוכה, סוכה, שופר,

לולב, מעקה, ימים טובים ושבתות, טבילה. **וכל כיוצא בהם שיש זמן שחייב בהם ופעמים שאינו חייב בהן הלכך כשמגיע זמן חיובם צריך לברך** על עשייתם מחמת חיובו אבל **אותן מצות שלעולם חייב בהם ואין עתים להפטר מהם** כגון **להאמין באלהינו** וליראה אותו ולאהבה אותו ולשמוע בקולו ולדבקה בו ושלא לעבוד ע"ז ביקור חולים ותנחומי אבלים. ונתינת צדקה. וקבורת מתים חליצה ויבום וקימה והדור וכבוד אב ואם ופריקה וטעינה והשבת העבוט **שאין להם פטור אין שייך לברך עליה' כי לעול' חייב בהם ואין שייך בהם חיבוב**.

לכאורה נראה קצת קשה להבין את דבריו. מדוע במצווה הבאה לזמן, יש לברך כדי לחבב את המצווה ובמצווה שחיובה תמידי אין צורך? בפרט שהקריטריון אינו קיומה בפועל של המצווה אלא חיובה. לדוגמה: מצוות חליצה הוא מגדירה כמצווה קבועה, למרות שברור שמימושה בפועל, נדיר למדי.

בעל העיטור מוסיף טעם נוסף:

"... ואיכא למימר נמי **כל מצוה שנוהגות באינם יהודים אין מברכין עליה** דומיא דטעמא דר' חסדא דאמר כל מצוה שכשרה בא"י בישראל א"צ לברך..."

אנו מברכים "אשר **קדשנו במצוותיו** וציוונו...". ממילא ראויה הברכה דווקא בדבר שבו ניכרת קדושתנו הייחודית. אולם מצוות כאלו שגם אינם יהודים מקיימים, בהן לא באה לידי ביטוי קדושתנו הייחודית ולכן אין מברכים.

על הבנה זו מקשה הרב שמואל הלוי ווזנר, בעל "שבט הלוי" (שו"ת שבט הלוי, ח"ב סי' קי"א):

"וטעמו זה צריך עיון רב, **דאדרבה כיון שאנו מקיימים בשביל מצות בוראנו** שקדשנו במצותיו מן הדין היה לברך **להראות שלשם מצות הבורא הוא מקיימה לא כאומות העולם**.

כלומר, אם הברכה באה כדי שנדגיש את החשיבות של המצווה בכך שאנו מקימים אותה לשם המצווה, דווקא במצווה שהגויים מקיימים אותה, עלינו להדגיש שאנו עושים זאת לשם המצווה.

יתכן שיש להשיב שתפיסתו את הברכה שונה. אין מטרת הברכה להראות את החשיבות אלא להודות לקב"ה. אנו מודים לו על שקידשנו במצוותיו. ולכן תודה זו נאמרת במצוות הייחודיות לעם ישראל שבהן הובדלנו מן העמים, אולם במצוות שגם הגויים מקיימים אין מברכים.

בעל ה"שרידי אש" מסביר אחרת את ההבדל בין שני סוגי המצוות:

בפורים זה הרהרתי בקושית האחרונים: למה אין מברכין על משלוח מנות, ... ועוד נ"ל, שמשלוח מנות היא **להרבות שלום ואהבה וריעות**... והנה אף **שבכל המצות גדול המצווה ועושה** ומברכין וציונו - **במשלוח מנות טוב שיתן מרצונו החפשי, מתוך רגש של אהבה לאחיו העברי, ואם הוא נותן רק עפ"י צווי הוא מפחית מידת האהבה**. וכן הדין בצדקה, שאם הוא נותן מתוך רחמנות או מתוך אהבת ישראל טוב יותר ממי שנותן מתוך צווי וכפיה".

אם במצוות שבין אדם למקום, ראוי שעשיית המצווה תהיה מתוך תחושה של מצווה ועושה". במצוות שבין אדם לחברו ראוי שקיום המצווה יהיה מתוך אהבה וחמלה ולא מתוך תחושת ציווי ולכן אין מברכים על ברכות אלו.

סיכום:

ראינו כמה סיבות לכך שאין מברכים על מצוות שבין אדם לחברו:

1. במצוות התלויות בזולת עלולה המצווה להתבטל.
2. לגבי משמעות טעם זה ראינו שני הסברים: האחד חשש למצב של ברכה לבטלה. והשני עצם התלות בזולת הופכת את המצווה למצווה קלושה.
3. ה"אור זרוע" כתב שיש לברך רק במצוות מתחדשות ולא במצוות שחיובן קבוע.
4. בעל ה"עיטור" כתב שיש לברך רק על מצוות ייחודיות, אך לא על מצוות שגם הגויים מקיימים.
5. בעל "שבט הלוי" הקשה שאדרבה במצוות כאלו חשובה יותר ההדגשה שעשיית המצווה היא לשם שמים.
6. יתכן שבקושיית בעל שבט הלוי תמונה הנחה והיא שמהות הברכה היא הדגשת קיומה לשם המצווה. אולם יתכן שמהות המצווה היא התודה על כך שקידשנו במצוות.
7. בעל ה"שרידי אש" כתב שבמצוות שבין אדם לחברו ראוי שתתקיימנה לא כ"מצווה ועושה" אלא מתוך רחמים וחמלה.

ויאמר ישראל רב
נחלת שני העולמות

/ הרב איתמר הרשקו

לע"נ אמי מורתי רות ב"ר חיים יהודה

לאחר שיוסף מתוודע לאחים ומבקש מהם להביא איתם את יעקב אביהם, באים האחים לבשר לו על כך. אך יעקב ממאן לקבל את הבשורה הטובה, עד אשר הם מראים לו את העגלות ששלח יוסף איתם להביאו.

שליחת העגלות לא רק הזכירה ליעקב, את הפרשיה האחרונה בה עסקו יחדיו[1]. כי אם הם גם שימשו כמורי דרך וחיזוק ליעקב, לקראת ירידתו למצרים. ובדבר הזה רוח הקודש והשראת השכינה, שבים ליעקב - יחד עם הגעת העגלות לביתו[2].

וכשיעקב זוכה לכל זה, הוא מכריז ואומר - **רב**. שזהו בדיוק כמטבע הלשון בו השתמש עשו אחיו[3] - במפגש אשר היה ביניהם, עם שובו

של יעקב לארצו. אז התפרשו הדברים כהתרברבות שלא לצורך, לעומת יעקב השמח בחלקו[4].

אך כעת כשעל יעקב לרדת למצרים - ולהתחיל למעשה, את ארבע מאות שנות השעבוד שם. הוא מכריז שהדבר נעשה, בכוחו של יוסף - שטנו של עשו[5]. ולכן כוחו של עשו, מתגלה דווקא אצל יוסף במצרים. שכך שלח לו יוסף עם האחים, שהוא כרב ופטרון לפרעה[6] - ומימלא שולט על כוחו, שלא יפגע ביעקב. ורק לאחר שאמרו זאת האחים ליעקב, יחד עם משלוח העגלות - הוכשרה השעה בעיני יעקב לרדת למצרים.

אך כיוון שיעקב השתמש כאן בשם **ישראל**, יחד עם הכרזתו - **רב**. נגלה אליו הקב"ה במראות הלילה, ומבקש מ**ישראל** להשתמש בשם **יעקב**[7] - ובו לרדת למצרים. וזאת משום שיש להשלים את גזרת השעבוד[8], שנגזרה עוד בברית בין הבתרים. ואת זה לא ניתן לעשות בשם ישראל, הגובר אף על המלאכים. ויש להשתמש בשם יעקב, המביא כל דבר בעקבה וערמה[9].

אך כיוון שכבר הכריז יעקב על כך, לא יצא הדבר לבטלה. ומה שלא יכל לעשות בימים ההם, אנו עושים בזמן הזה. בו אנו לוקחים את כוחו של עשו, ומשתמשים בו כנגד האומות המצירות לנו.

ולכן דווקא שם יעקב, מכריז על חיי הנצח שיש לו[10]. לא רק בעולם הזה, כי אם גם לחיי העולם הבא[11]. שכן יוסף נשאר בצדקתו הן בהיותו עם יעקב אביו, והן בירידתו למצרים[12]. וביחד עם מה שנגלה ביוסף, יכול יעקב לנחול את הטובה כולה - ובזה זכה שלא ימות כלל. וכדרך שכבר אמרו לנו חז"ל - יעקב אבינו לא מת[13].

ולכן במפגש הגדול של האב והבן, לא בוכה יעקב כלל כי אם קורא את הקריאה המלווה אותנו בכל הדורות - קריאת 'שמע ישראל'[14]. כציון לדרך בה יוכרע המאבק בין יעקב ועשו[15], בה שני העולמות גם יחד - הזה והבא, יתגלו על ידי מעשי הבנים הממשיכים את דרך האבות.

1 - **את כל דברי יוסף** סימן מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה זהו שנאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף ולא נאמר אשר שלח פרעה - רש"י בראשית מה, כז

2 - **ותחי רוח יעקב** שרתה עליו שכינה שפירשה ממנו - שם

3 - ויאמר עשו **יש לי רב** אחי יהי לך אשר לך - בראשית לג, ט

4 - **יש לי כל** כל ספוקי, ועשו דבר בלשון גאוה יש לי רב יותר ויותר מכדי צרכי - רש"י שם, יא

5 - **כאשר ילדה רחל את יוסף** משנולד שטנו של עשו - שם כ, כה

6 - וישימני לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו ומשל בכל ארץ מצרים. **ולאדון**, לריבון - בראשית מה, ח ובילקוט שמעוני שם

7 - ויאמר אלוקים **לישראל** במראת הלילה ויאמר **יעקב יעקב** - בראשית מו, ב

8 - ומה שהקב"ה קראו יעקב והוא עצמו יתברך קרא שמו ישראל, מכיון שנסיעתו למצרים היתה להיותו גולה שם לא הזכירו בשם השררה רק בשם השפלות - רבינו בחיי בראשית מה, כח

9 - **לא יעקב** לא יאמר עוד שהברכות באו לך ב**עקבה ורמיה** כי אם ב**שררה וגלוי פנים**, וסופך שהקב"ה נגלה עליך בבית אל ומחליף שמך ושם הוא מברכך, ואני שם אהיה ואודה לך עליהן. וזהו שכתוב (הושע יב) 'וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו' בכה המלאך ויתחנן לו, ומה נתחנן לו 'בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו', המתן לי עד שידבר עמנו שם, ולא רצה יעקב ועל כרחו הודה לו עליהן. וזהו 'ויברך אותו שם' שהיה מתחנן להמתין לו ולא רצה - רש"י בראשית לב, כט

10 - **רב עוד יוסף בני חי** לפי שהבטיחו הקב"ה שאם לא ימות אחד מן בניו בחייו לא יראה פני גיהנם ויזכה למה שנאמר (תהלים לא,כ) 'מה **רב** טובך אשר צפנת ליראיך', על כן אמר כאן **רב**, מעתה אזכה לשכר העולם הבא הנקרא רב, כי הוא עולם שכולו ארוך - כלי יקר בראשית מה, כח

11 - ונראה לי כי לזה רמז אונקלוס שתרגם 'סגי לי חדוא', ואין רבוי שמחה כי אם לנפש לעולם הבא, כי שמחת העולם הזה דבר כלה, ואף כי ליעקב שכל ימיו מצאוהו צרות רבות, וכמו שדרשו רבותינו ז"ל אין הבטחה לצדיקים בעולם הזה. וכלפי שאמר כשאבד ממנו 'כי ארד אל בני אבל שאולה', מפני שמיתת בנו בחייו הוא המעיד על רשעו, ומפני זה היה מתירא מעונש גיהנם שהוא שאול אמר עתה כשראהו חי כי בטוח הוא שיזכה לגן עדן ולעולם הבא - רבינו בחיי, שם

12 - **ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי** ורב כוחו של יוסף בני, שכמה צרות הגיעוהו ועודנו עומד בצדקו - ילקוט שמעוני, שם

13 - **ויגוע ויאסף** ומיתה לא נאמרה בו ואמרו רבותינו זכרונם לברכה, יעקב אבינו לא מת (תענית, ה) - רש"י בראשית מט, לג

14 - אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו,.32 ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע - רש"י בראשית מו, כט

15 - דבר אחר, מתרוצצים זה עם זה ומריבים **בנחלת שני עולמות** - רש"י בראשית כה, כב

סיפור לשבת

"ונפשו קשורה בנפשו"

לפני כיובל שנים היה בחור בישיבת פוניבז' שלא מצא את סיפוקו בלימוד התורה, את עולמו מצא בתנועת נוער דתית בפעילות ובהדרכה, הישיבה דרשה התמסרות מלאה ללימוד. הבחור סירב ומצא את עצמו מחוץ לכתליה . הוא נרשם לישיבה אחרת אבל גם בהיותו שם המשיך בפעילות באותה תנועת נוער דתית והגיע לעימות עם הנהלת הישיבה, שאף היא דרשה ממנו במפגיע לעזוב את כל הקשרים החיצוניים ולהתעסק בלימוד התורה בלבד. חברו שחשש לגורלו אם יסולק גם מהישיבה הזאת, נועץ במרן החזון איש זלה"ה וביקש את רשותו להביא אליו את הבחור כדי שהחזו"א ישוחח עמו. הרשות ניתנה והחבר שכנע את הבחור להגיע לפגישה עם החזו"א, האיר לו החזון איש פנים ושאלו מה לומדים עתה בישיבה, בקושי ידע הלה באיזו מסכת עוסקים בישיבה. שכן, ראשו ורובו היה באותה תנועת נוער ובזמן הנותר שנשאר היה עסוק במלחמה עם הנהלת הישיבה. החזון איש התייחס לכך בסלחנות והחל חוזר בפניו במתיקות עצומה על דברי הגמרא ושיטת התוספות, והיו הדברים מאירים ושמחים.

לפתע הפתיעם החזו"א בשאלה עצומה על דברי התוספות הם ניסו ליישבה אך ללא הצלחה, חייך החזו"א ואמר: לא נורא חזרו

לישיבה תחשבו בעניין, שאלו את רבותיכם ועיינו בספרים ושובו אלי כשתשובה בפיכם. נפרד מהם החזו"א בברכת הצלחה והם פנו לישיבה, מיד כאשר הגיעו, סב החבר על עקביו הוא חזר אל החזו"א ושאלו בתמיהה: הרי לא הבאתיו כדי לדבר בלימוד... ענה החזון איש במשפט מכונן, אי אפשר לקחת עוגן מהאדם בלי לתת לו משהו חילופי. אם מוצא הוא את עולמו בתנועת הנוער וינתקוהו ממנה, גם אם ישמע ויציית, יקבל ויסכים, ייפול לדכדוך ולשיממון, לא זו הדרך. יש לנתב את הלהט שלו לעשות, לנתב את האש לעשותה אש של מזבח, "ונפשו קשורה בנפשו" - קשורה בנפשו הכיצד, אם יקנה טעם בלימוד אם הלימוד יאתגר אותו יוכל אכן לוותר על פעילותו שם מתוך הבנה והסכמה.

מיותר לציין שהעצה הועילה וכיום מכהן אותו בחור כראש ישיבה. בישיבת חדרה קיבלו אז בחורים מכל היישובים כשרבים מהם אף תפילין לא הניחו, שאל מרן הגה"צ רבי מאיר חדש את הגה"צ רבי יענקל'ה גלינסקי זצ"ל: איך כביסה מלוכלכת יוצאת כה נקייה, אמר להם: כאן מכבסים בדמעות וביזע, כאשר האדם מכתת עצמו לטובת תלמידיו כאשר אינו נותן שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו, כאשר תלמידיו הם בניו והצלחתם היא משאת נפשו כאשר מכתת הוא עצמו עבורם זוכה שתהא השלהבת עולה מאליה ומקרינה גם לסביבותיה. המשגיח רבי אליהו לופיאן זצ"ל, בעל לב אליהו, היה מספר שהכיר יהודי חופשי שהיה חדור אהבה עזה לתורה ולומדיה, כשהתעניין אצלו מאין צמחה לו אהבה שכזו ומה מקורה, גילה היהודי את מקור הדברים וזה סיפורו.

בצעירותו נסע לראדין על מנת להתקבל כתלמיד בישיבתו של החפץ חיים, את הבחינה עבר בקלות והנהלת הישיבה מצאה בו כלי מוכשר בידיעת התורה, אלא שבסופו של דבר לא נתקבל לישיבה מצאו בו דעות נפסדות והוא קיבל צו ופקודה לעזוב את הישיבה ללא שהות. "כבר איחרתי את הרכבת האחרונה היוצאת מראדין, אנא, ירשוני לעשות את הלילה בישיבה ומחר אעזוב את העיר", התחנן הבחור. "אין לך מקום בישיבה", באה התשובה. "אבל היכן אלין הלילה?" שאל הבחור את החפץ חיים, כאן התגלתה מידת אהבת ישראל של גאון ישראל האיש החפץ חיים, "בדירתי יש עליית גג, תוכל לשכב שם ללינת לילה" אמר. והוא, החפץ חיים בעצמו, הכין לאורחו מיטה נוחה והלה נשכב ונרדם. ויהי בחצי הלילה והדלת נפתחה בלאט ומתוך החשיכה מבחין האורח כי החפץ חיים שהיה זקן בא בימים נכנס אל החדר לבדוק את מידת הקור בחדר, משהרגיש כי האוויר קריר, פשט את מעילו בו היה עטוף וכיסה את הבחור הישן. סיים האיש בקול נרגש וחנוק מדמעות את סיפורו לרבי אליהו ואמר: המעיל ההוא - מחמם אותי עד היום הזה. ונפשו קשורה בנפשו..."

(הרב משה פוליאס - מן המים שתיתיהו)

שביבים / שאול שיף

"ואל יחד אפך"

פעם ניגש אל הרה"ק רבי מרדכי שלמה מבאיאן זי"ע בערב יום הכיפורים לעיתותי ערב איש אשר היה ידוע כמאריך בשיחה (בלשון נקיה, וכפי הנקרא בפי הבריות נודניק גדול, פגע רע)

הלה דיבר ודיבר ודיבר, והרה"ק ישב והקשיב לקולו, משסוף סוף הלך לו שאלו בני הבית את הרבי, וכי לא מצא לו זמן לדבר את שטויותיו אלא בעיוה"כ ברגע האחרון? אמר להם הרבי בדברי הרמב"ן הללו - תתנהג לדבר כל דבריך בנחת לכל אדם - אפילו פגע כזה, ובכל עת - אפילו בעיוה"כ לעת ערב...

מעניין לעניין, מנהגו של הרה"ק משינאווא זי"ע היה שלא להפסיק כלל בדיבור באמצע שהעביר את הסידרא שנים מקרא ואחד תרגום והקפיד על כך ביותר, ולא היה מדבר כהוא זה אפילו לדברים הצריכים לו.

פעם אחת ניגש אליו יהודי בעל לב נשבר וקשה יום - ובאותה העת עמד הרה"ק בסיום הפרשה ממש, ולא נותרו לו אלא כמה פסוקים, היהודי הלז שאל מעמו משהו והרה"ק הפסיק תיכף והשיבו במאור פנים ובחביבות.

לאחר שהלך האיש נגשו אליו המקורבים ושאלוהו: רבינו, עד כאן. הרי היה הרבי יכול לבקש ממנו שימתין כמה רגעים וכבר היה מסיים את הפרשה, אך הרה"ק לא הבין כלל את דברם, ואמר להם, אין לעכב את בעל ה'לב נשבר' אפילו לרגע מועט...

(הרב ברוך רובין)

"ואל יחד אפך"

ידוע הסיפור עם הרבי ר' העשיל, שהתארס עם בת נגיד גדול, וכשהגיע לשבת של עליה לתורה, דאגו שיהיה לו בית שישהה בו סמוך לבית המחותן, וביום שישי הביט מהחלון, וראה שבבית מחותנו הכינו עיסה גדולה כדי לעשות ממנה אטריות, והניחוה להתייבש כדי שיוכלו אח"כ לחתכה לפרוסות דקות, כדרך שעושים אטריות. וראה שתרנגולת עלתה על העיסה השטוחה וניקרה מהעיסה, וכשראתה זאת הכלה, ניגשה אל התרנגולת וזרקה אותה בחמת זעם והטיחה אותה לכותל.

כיוון שראה רבי העשיל מעשה זה, אמר בליבו, וכי אני אתחתן עם אחת שיש בליבה אכזריות כה רבה, לא! זה בלתי אפשרי, אבל לבזותה ברבים עוד ממש בשבת של עליה לתורה, גם זה בלתי אפשרי.

חכך בדעתו ואמר, א"כ עדיף שהם ישלחו אותי, ובלבד שלא אפגע בה, ומה עשה הלך לבית הכנסת וראה שיש שם ציבור לומדים, ועשה עצמו כאילו הוא רוצה לגנוב את הכסף שיש בקופה של צדקה, ומשראו זאת יושבי בית המדרש, צעקו בקול גדול, תפסוהו! גנב הוא! ומיד נתפרסם בעיר שתפסו גנב בבית הכנסת שרצה לגנוב מהקופה של צדקה, וכשתפסו אותו התברר שזהו החתן של הנגיד, שבשבת הזאת יש לו עליה לתורה, ואם כן צריך להציל את הנגיד שלא יפול בפך עם חתן גנב, ותיכף הלכו וסיפרו לו זאת המעשה, וכמובן שביטלו את השידוך, כרצון הרבי ר' העשיל.

לאחר מכן שאלו אביו מה קרה? הרי יודע אני שאינך גנב, וא"כ למה העלילו עליך עלילה כזאת, עמד רבי העשיל וסיפר לאביו את מה שראה, שהכלה זרקה בחמת זעם ובאכזריות מרובה את התרנגולת מעל הבצק של האטריות, ואם כן אין הכלה הזאת ראויה להתחתן עמה, אבל לא רציתי לבזותה אמרתי בליבי, שעדיף שהם יבטלו את השידוך מאשר שאני אבטלו ועי"ז אפגע בנערה הזאת ותתבייש מחמתי. והרי זה נורא ואיום לראות ולהתבונן מהו כוחה של הלבנת פנים, וכך אנשי התורה במידותיהם הטובות מתנהגים בעת המבחן.

(לב שלום)

"ועתה אל תעצבו"

סיפר בנו של הגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל על אביו: היה אדם שעשה עוולות גדולות לאבא. והנה זמן קצר לאחר מכן התרחשו לאדם זה כל מיני צרות רבות ורעות. בצר לו פנה אלי ואמר לי כי מכיוון שברור לו שהצרות פוקדות אותו בגלל הקפידא של אבי, על כן שאבקש עליו רחמים שימחל לו...

ניגשתי לאבא ואמרתי לו את הדברים. ענה לי אבא בנימה של הפתעה: "לא יכול להיות שהצרות שקורים לאותו אדם זה בגללי, שכן מיום שעשה לי את העוול הגדול, אין יום שאני לא מתפלל עליו שיהיה לו רק שמחה ונחת כל החיים"

(מתוך מאמר)

"עוד יוסף חי"

פעם נכנס אל הרה"ק ה'לב שמחה' זי"ע בחור וקונן בפניו כי מצבו הרוחני גרוע עד מאד.

נענה הרה"ק ואמר, הנה יוסף הצדיק היה נעלם מעיני אביו כ"ב שנה, עד שיעקב חשב ש'טרוף טורף יוסף', אחר ככלות כ"ב השנים ונפגשו יחדיו האב והבן, ראה זה פלא, כי לא מצינו ששאל יעקב את יוסף, איך עברו עליו כל כ"ב השנים, היכן היה ומה היו מעשיו, ולא עוד אלא שה'רמב"ן' (מה, כז) סובר שעד סוף ימיו לא ידע יעקב 'ממכירת יוסף', והדבר פלאי, אלא, כך היא דרכם של אבותינו הקדושים שלא לדבר ולא לחשוב כלל על העבר. כמו כן, אתה, תשכח מכל רוע מעלליך, והתחל בעבודת ה' מכאן ואילך בלא שום חשבונות, וה' יהיה בעזרך.

(הרב ברוך רובין)

"ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי"

מקשה רבנו האור החיים הקדוש, שתי קושיות חזקות:

1. הרי אם הוא רואה את פניו ברור שהוא חי, ומהו כפל הלשון 'ראותי את פניך כי עודך חי'. 2. מדוע לא האמין יעקב שיוסף חי עד שראה את פניו, וכי לא האמין לשבטים שאמרו לו שהוא עדיין חי.

ומבאר רבנו, דבוודאי האמין יעקב אבינו שיוסף חי ונושם בחיים גופניים, אבל עדיין היה לבו כואב, והיה חושש אם עדיין נשאר בצדקותו, והאם הוא 'חי' ברוחניות, כי הרשעים קרויים מתים.

והטעם שחשש, כיון שיוסף היה מושפל ועבד בין האומות, והיה מרוחק מאביו יעקב אבינו שהוא מקור הקדושה, ונתון במקום הקליפות, ובפרט בטומאת ארץ מצרים וביותר אחרי שראה ברוח הקודש את המעשה עם פוטיפר וכמו שדרשו חכמינו, ולכן לא היתה שמחתו שלימה.

ולכן, רק אחרי שראה את פני יוסף, והכיר ברושם וצורת פניו הקדושות של יוסף, שהוא באותו צדקות ולא נשתנה דיוקנו הטהורה ממה שהייתה. מיד אמר יעקב אבינו 'אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך' שהוא ראה והכיר בפניו של יוסף, 'כי עודך חי' שהוא עדיין בצדקותו, ואינו בגדר רשע שאמרו חכמינו שהרשעים בחייהם קרויים מתים.

ובלשון קדשו של רבנו: 'דבר ידוע הוא, כי הצדיקים יותר יחפצו בהיעדר הבן, בהיותו בן מביש, ומה גם יעקב הצדיק'.

וכשמזכיר רבנו את הכרת יעקב אבינו בפניו של יוסף שהוא צדיק, כותב: 'כי הכרת פנים תענה באיש, וכמו כן מצינו לצדיקים שלמים וכן רבים, שהכירו ברושם הפנים מעשה אדם'.

(הרב ברוך רובין)

"ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך"

האלשי"ך הק' (בתורת משה) עה"פ (לעיל מה, כח) "ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי אלכה ואראנו בטרם אמות", כתב, שאמר יעקב שקשה להאמין, שיוסף היה במקום זימה ולא חטא, ולכן אמר: "לא תתקרר דעתי עד אלכה ואראנו ואכירה בפרצוף פניו אם צדיק הוא אם אין".

שכן היו מכירים בזמנים ההם, כי שלומי אמוני ישראל קדושים אשר בארץ אשר היו לפנינו בימים ראשונים, מטוהר נפשם וחלאת חולשת זוהמתן, יכירו וידעו בהביט אל פני אדם גם פני איש, הצדיק הוא הרשע, ויעידון ויגידון פרטי מעללי איש בהכרת פניו ולא יחטיאו. ולפי"ז מבאר (להלן מח, ט) מה שאמר יעקב כאן "אמותה הפעם", שאחרי שראה בפניו של יוסף שלא חטא אמר: "אמותה הפעם" - אני כבר יכול למות, כי מצאתיך צדיק.

(קב ונקי)

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net